herpy

LACERTIDER

Skogsödla

Zootoca vivipara

Zootoca vivipara är en liten, dagaktiv ödla som lever längre mot norr än något annat kräldjur. Arten blir omkring 15 cm och håller till på mossar, hedar, skogsbryn och ängar. I större delen av utbredningsområdet föder honan levande ungar. Den kräver ett svalt, soligt och fuktigt terrarium med många gömslen och en vintervila på tre till fyra månader.

Familj: Lacertidae Engelska: European Common Lizard

FAKTARUTA

DJURET

Vuxenstorlek	**12-16 cm** total längd inkl. svans
Vikt	**2-5 g**
Livslängd	**5-12 år**
Aktiv	**På dagen**
Levnadssätt	**Marklevande**
Biotop	**Våtmark och tempererad skog och äng**
Svårighetsgrad	**Viss erfarenhet**

SKÖTSEL

Min. terrarium	**80 × 50 × 50 cm** L × B × H för 2 vuxna djur
Temperatur, dag	**22-28 °C**
Värmeplats	**32-38 °C**
Temperatur, natt	**14-18 °C**
Luftfuktighet	**50-80 %**
Vatten	**Vattenskål**
UVB	**Rekommenderas** Fergusonzon 2
Vintervila	**4-6 °C** 12-16 veckor
Föda	**Insekter**
Hålls	**Parvis eller en hane med flera honor**

AVEL

Fortplantning	**Levandefödande**
Könsmogen	**12-36 mån.**
Kullstorlek	**2-12 ungar**
Kullar per år	**1**
Dräktighet	**35-85 dagar**

SKYDD OCH PAPPER

CITES	**Ej listad**
EU-bilaga	**Ej listad**
IUCN	**Livskraftig (LC)**

Om arten

Zootoca vivipara är en liten, smal ödla med kort huvud, korta ben och en tjock svans. Vuxna djur är 12-16 cm långa från nos till svansspets, omkring 5-6 cm från nos till kloak, och väger 2-5 g. Grundfärgen är brun, grå, rödaktig, grön eller svart, ofta med fläckar eller strimmor längs ryggen och svarta eller mörka band på sidorna.

Hanen har ljusare, kraftigt färgad buk i gult, orange eller grönt med svarta fläckar och ett något större huvud än honan. Honans buk är blekt gul till klart orange, och färgen varierar mycket mellan honor. Hanens huvudstorlek har betydelse för parningsframgång och för strider mellan hanar.

Arten är uppkallad efter sin fortplantning: det vetenskapliga namnet syftar på levande födsel. I större delen av utbredningsområdet, också i hela Nordeuropa, föder honan levande ungar, som bryter sig ut ur ett tunt, mjukt hölje vid eller strax efter födseln. I norra Spanien och sydvästra Frankrike finns äggläggande bestånd. Utbredningsområdet rymmer flera

släktingar och dolda arter, och taxonomin är fortfarande under revision.

Djuret är snabbt och skyggt och ska ses mer än hanteras. Svansen kastas av vid fara.

Utbredning och livsmiljö

Zootoca vivipara har det största utbredningsområdet av alla landlevande ödlor. Den finns från Irland och norra Spanien över hela Nord- och Mellaneuropa till Ryssland och Östsibirien, Sachalin och Hokkaido, och mot norr bortom polcirkeln. Mot söder når den norra Italien och Balkan, och i Asien finns den i norra Kazakstan, Mongoliet och norra Kina.

På Irland är arten det enda inhemska kräldjuret. Bestånden i Nordeuropa lever på fuktiga, öppna livsmiljöer, och utbredningen är ofta fläckvis.

> **Naturlig utbredning:** Irland, Storbritannien, Norge, Sverige, Finland, Danmark, Nederländerna, Belgien, Luxemburg, Frankrike, Spanien, Andorra, Tyskland, Schweiz, Liechtenstein, Österrike, Italien, Slovenien, Kroatien, Bosnien och Hercegovina, Serbien, Montenegro, Nordmakedonien, Albanien, Grekland, Bulgarien, Rumänien, Ungern, Slovakien, Tjeckien, Polen, Litauen, Lettland, Estland, Vitryssland, Ukraina, Ryssland, Kazakstan, Mongoliet, Kina och Japan.

LIVSMILJÖ

Zootoca vivipara lever på öppna, soliga platser med tät vegetation i närheten och fuktig mark: kanten av mossar och sumpiga ängar, skogsgläntor och skogsbryn, hedar, torvtäkter, järnvägsbankar och kanter av vägar och åkrar. Djuren solar sig på trädstammar, stubbar och tuvor och drar sig in i vegetationen när de störs. Ett djur använder ett område på omkring 500-1.700 m², hanarna ett större än honorna. När djuret blir skrämt kan det både simma och dyka.

Arten är aktiv från mars-april till september-oktober. Parningen sker i april-maj. Efter en dräktighet på 5-12 veckor föder honan 2-12 ungar i juli-augusti. Vintern tillbringas i gömslen under rötter och stenar och i jordhål, ibland tillsammans med andra kräldjur och paddor. Arten tål minusgrader i naturen, men en kall vintervila i terrariet får inte nå fryspunkten.

Läs mer: Vintervila och årstider

Skötsel

TERRARIET

Zootoca vivipara trivs bäst utomhus i en inhägnad eller en sluten trädgårdsrabatt i full sol med skuggiga, svala zoner. Inomhus behöver ett par ett terrarium på minst 80 × 50 × 50 cm (längd × bredd × höjd), och en hane med tre-fyra honor minst 120 × 60 × 60 cm. Större är alltid bättre. Ungarna kan födas upp i grupper i 50 × 30 × 30 cm.

Botten är en blandning av sand, jord och torv med ett lager mossa och löv, som hålls lätt fuktigt. Inred med grästuvor, buskar, stubbar, bark och platta stenar, så att det finns både solplatser och tät vegetation. Djuret behöver svala, skuggiga platser i terrariet, för det är en art från kalla trakter och tål dåligt ihållande värme. Platta gömslen av bark eller skiffer ska ligga fast, så att djuret inte kläms. Bakväggen kan klädas med kork, så att djuret kan klättra upp till solplatsen.

Honorna behöver en lugn, skyddad och fuktig plats med mossa och löv där de kan föda. Honor från äggläggande bestånd ska ha lös, lätt fuktig jord att gräva i. Terrariet ska ha god korsventilation och ett tätt lock med fint nät, för ungarna är små och kan ta sig ut.

Läs mer: Värme och temperatur

TEMPERATUR

Zootoca vivipara är en art från kalla trakter, men den solar sig mycket och håller kroppstemperaturen omkring 30-33 °C när den är aktiv. Dagstemperaturen i terrariet är 22-28 °C, och solplatsen ska ha en yttemperatur på 32-38 °C, mätt med en infraröd termometer. Bredvid ska det finnas svala, skuggiga områden. Sätt en spot över en platt sten eller en stam, så att djuret kan värma upp sig och dra sig tillbaka.

På natten sjunker temperaturen till 14-18 °C. Svala nätter är viktiga för dräktiga honor: varma nätter omkring 22 °C under dräktigheten ger svagare ungar som växer långsammare och oftare dör. Dräktiga honor har däremot nytta av många timmar vid solplatsen om dagen.

Vintervilan är nödvändig och varar tre till fyra månader. Bara friska, välnärda djur utan parasiter får vintervila. Sjuka, magra och nyligen förvärvade djur hålls vakna. Väg djuret före nedtrappningen. Under fyra veckor sänks dagslängd och temperatur gradvis, och sista måltiden ges två till tre veckor före vilan. Djuret flyttas till en plastlåda med lätt fuktig mossa och löv,

gömslen och en låg vattenskål. Lådan står svalt och frostfritt vid 4-6 °C, i ett kylskåp utan frysfack eller en källare med stabil temperatur. Underlaget får aldrig torka helt. Använd två oberoende termometrar och en gnagarsäker låda. Väckning sker genom att höja temperaturen gradvis till normal dagstemperatur. Djuret dricker först och börjar äta igen efter några dagar. Se även temat om vintervila.

LUFTFUKTIGHET OCH VATTEN

Zootoca vivipara lever i fuktiga områden, och luftfuktigheten i terrariet är 50-60 % på dagen och 70-80 % på natten. Det ska finnas en torrare och en fuktigare zon, så att djuret själv kan välja. God ventilation är viktig, så att botten inte blir konstant blöt.

Tillgång till vatten är särskilt viktig under dräktigheten, då honan lägger mycket vatten i ungarna.

En låg vattenskål står i terrariet och byts dagligen. Spraya växter och stenar lätt varje morgon, så att djuret kan dricka dropparna. Mossan och botten under gömslena hålls lätt fuktiga hela året.

Läs mer: Luftfuktighet, sprayning och ventilation

LJUS OCH UVB

Zootoca vivipara är dagaktiv och solar sig mycket, så den behöver solljus eller UVB. Utomhus kommer UVB från solen. Inomhus används ett UVB-rör över solplatsen, så att UV-indexet är omkring 1-3 vid djurets huvud. Det motsvarar Ferguson-zon 2, eftersom djuret växlar mellan sol och skugga. Glas stoppar UVB, så röret ska sitta inne i terrariet eller i en öppen del av locket.

Dagslängden följer årstiden och ska vara 10-14 timmar på sommaren, minskande på hösten och ökande på våren, så att djuret kommer i rytm med vintervilan.

Läs mer: Ljus och UVB

UTFODRING

Zootoca vivipara är insektsätare. I naturen består kosten av flugor, spindlar, fjärilslarver, bladlöss och andra små leddjur, och honor äter mer än hanar. Djuret äter mest på soliga dagar.

I terrariet ges små syrsor, små gräshoppor, vaxmott-larver, mjölmaskar, små kackerlackor, flugor och spindlar i storlekar som djuret kan svälja hela. Fodret ska vara varierat, och foderdjuren ska vara kraftigt gut-loadade. Pudra fodret med kalk och ett vitaminpreparat med D3, särskilt till honor före födseln, och ge krossat sepiaskal i botten. Till ungar används de allra minsta insekterna, såsom bananflugor, hoppstjärtar och små syrsor.

Utfodra vuxna djur varannan dag under den aktiva säsongen, så mycket som de äter på några minuter. Dräktiga honor utfodras rikligt. På hösten göds djuret upp före vintervilan, och sista måltiden ges två till tre veckor före nedkylningen.

Läs mer: Foderdjur: hållning och avel Läs mer: Kalk, vitaminer och tillskott

BETEENDE OCH HANTERING

Zootoca vivipara är ett skyggt, snabbt och vaksamt djur. Hanarna är territoriella mot andra hanar och kan bita honan under parningstiden. En hane med tre-fyra honor eller ett par är en hållbar hållningsform i ett stort terrarium med många gömslen och solplatser. Honor kan vara aggressiva mot varandra. Håll koll på djuren och ha ett extra terrarium redo för att skilja dem åt.

Ett nytt djur är skyggt och gömmer sig i början. Efter några veckor vänjer det sig vid fasta utfodringstider. Undvik att gripa tag i djuret, för svansen kastas av vid stress. Vuxna djur kan äta upp ungarna, så ungar hålls åtskilda.

Avel

KÖNSMOGNAD OCH KÖNSBESTÄMNING

Hanen har ljusare, kraftigare färgad buk och ett något större huvud än honan, och svansen är tjockare vid roten. Hos honan varierar bukfärgen från blekt gul till klart orange.

Djuren blir könsmogna under andra eller tredje levnadsåret, alltså vid 12-36 månader. Sätt bara friska, fullvuxna djur i avel.

PARNING

Parningen följer efter vintervilan och sker i april-maj, när djuren har vaknat och ätit. Hanarna är inte fertila de första två veckorna efter uppvaknandet. Hanen griper honan med käkarna och håller fast under parningen, och hanar med stora huvuden har störst framgång.

Sätt en hane tillsammans med en till fyra honor. Är honans hals eller svansrot sårad, skiljs djuren åt.

ÄGGLÄGGNING OCH KULLAR

I Nordeuropa föder honan levande ungar och lägger inte ägg. Dräktigheten varar 5-12 veckor, och 2-12 ungar föds i juli-augusti. Ungarna lämnar ett tunt, mjukt hölje vid eller strax efter födseln. Det är en kull per år.

I äggläggande bestånd i norra Spanien och sydvästra Frankrike lägger honan ägg i lös, lätt fuktig jord. Inkubationstiden är inte dokumenterad.

Honan ska ha en lugn, fuktig och skyddad plats att föda på, och hon ska ha extra kalk och vitaminer under veckorna före födseln. Låt henne vila efter födseln.

INKUBATION

Hos levandefödande bestånd utvecklas ungarna i honan, och dräktigheten varar 5-12 veckor. Hon ska ha en solplats och värme varje dag under hela dräktigheten, svala nätter och friskt vatten. Ju fler timmar hon kan värma sig, desto snabbare utvecklas ungarna.

Ägg från äggläggande djur läggs i en behållare med fuktig vermikulit, 1:1 efter vikt med vatten. Temperatur och inkubationstid är inte dokumenterade.

Läs mer: Inkubation av ägg

UPPFÖDNING AV UNGAR

Ungarna är mycket små och ska flyttas till ett eget terrarium. I grupper kan de hållas i 50 × 30 × 30 cm med mossa, löv, bark och en låg vattenskål. De äter de allra minsta insekterna: bananflugor, hoppstjärtar, bladlöss och nykläckta syrsor, pudrade med kalk och vitaminer. Utfodra dagligen.

Ungarna växer snabbt och ska sorteras efter storlek, så att de små inte förlorar konkurrensen om fodret. De blir könsmogna under andra eller tredje levnadsåret. Första vintern får bara friska, välnärda ungar vintervila, och de andra hålls vakna.

Hälsa och vanliga misstag

De flesta problem beror på för mycket värme, för lite fukt, ensidigt foder eller för lite utrymme. De typiska är:

- Överhettning och uttorkning. Håll en sval, fuktig zon och spraya varje morgon.
- Benskörhet vid brist på UVB och kalk. Ge UVB eller sol och pudra fodret.
- Fästingar och kvalster, särskilt utomhus. Undersök djuret regelbundet.
- Invärtes parasiter och blodparasiter. Nya djur hålls i karantän, och ett träckprov tas före vintervilan.
- Förlust av svansen vid stress eller strider.
- Dålig vintervila hos sjuka eller magra djur. Håll dem vakna och utfodrade.
- Förlossningsproblem, om honan är försvagad eller saknar en lugn plats.

Ett friskt djur har klara ögon, fyllig svans och god aptit. Sök en veterinär med erfarenhet av kräldjur om djuret inte äter, tappar i vikt eller är slött.

Läs mer: Karantän och hygien

Fråga alltid dina kunniga bekanta

Guiden är ett bra ställe att börja på, men den kan inte ersätta erfarenhet. Djur är olika, och mycket av det viktigaste lär man sig av dem som har hållit arten i åratal. Prata med en uppfödare, en erfaren djurhållare eller en veterinär med kunskap om kräldjur och groddjur innan du skaffar djuret - och igen om något verkar fel.